

ЦОНЧО РОДЕВ
„А МОЯТА РАБОТА Е ДА
ПРОБУЖДАМ ЛЮДЕТЕ!“
ПО ИСТИНСКИ СЛУЧАЙ

chitanka.info

Както му беше обичаят, отец Геннадий и тази вечер, преди да се прибере в килията си, обходи манастира. Провери дали е спусната тежката греда, която нощем запречваше манастирската порта, смъмри по навик вардяните, погледна да не са забравили запалени свещи пред иконостаса в църквата и мимоходом стори кръст пред иконата на свети Димитър Чудотвореца. Но преподобният отец беше толкова разсеян, че кръстът отиде не към достопочтения светец, а към притвора, където накара да облещят очи от смайване изографисаните образи на някогашния богаташ Радослав Мавър, на жена му Вида и на техните синове Никола Граматик и Стахия — същите, които преди четиристотин години със свои средства бяха възстановили църквата. Ала отец Геннадий изобщо не забеляза грешката си; другаде бяха сега мислите му. Продължи обиколката си, мина покрай килиите на монасите, поляка се прибра в постницата си, но нито полегна на твърдия одър, нито погледна Четвероевангелието на масата, останало отворено до запалената вощеница. Отиде до запреченото с железни пръти прозорче и се загледа навън.

Нощта вече бе изпълзяла из пазвите на Витоша, хлъзнала се бе надолу и бе обгърнала в ласкава прегръдка притихналия Драгалевски манастир. Гледаше отец Геннадий, вираше се в мрачината, а нищо не виждаше. Какви ли бяха невеселите мисли, които дълбаеха бръчки по челото му? Богоспасни грижи ли го мъчеха или нечестиви съмнения? И защо не потърсеше душевен мир в пожълтелите страници на старото евангелие, а се ровеше с поглед нататък към греховния свят?

Навън по чардака изтрополяха кундури, някой похлопа на вратата и веднага в постницата се вмъкна вардянинът Андрея. Нещо необикновено се бе случило — човечецът въртеше уплашено очи, разчекваше уста, ала из нея глас не излизаше.

— Е, казвай де, какво има? — сопна се Геннадий.

— Отче игумене, турци...

— Какви турци? — скара се пак игуменът и като забрави, че е в божи дом, изруга: — Говори, дявол да те вземе! Да не си си глътнал езика!

— Двама са, отче игумене. На коне пристигнаха и сега са пред портата. Единият е голям човек — ефенди, бей, пък може и паша да е...

— Е, какво искат?

— Този, пашата де, иска да говори с тебе. „Да отваря портата папаза — дума, — че брадата му ще оскубя.“ В сияхлъка му — ей такива пищови! „И му кажи — рече, — че сам Али чауш ме праща.“

Като чу обвитото с грозна слава име на страшния началник на софийската полиция, отец Геннадий се намръщи. Той не изглеждаше човек, който се плаши лесно — висок почти три аршина^[1], с могъщи гърди и огромни пестници, които някак си не подхождаха на божи служител, с винаги войнствено развяна черна грива и гръмотевичен глас, отец Геннадий съвсем нямаше смирен и хрисим изглед. И все пак споменаването на Аличаушовото име го стресна и разтревожи.

— Добре — каза той след кратък размисъл, — заведи го в магерницата.

— Не, отче игумене. Турчинът иска тук, при тебе, в твоята постница да дойде.

Още по-силно се смръщиха веждите на игумена, но той се насили да покаже привидно спокойствие.

— Така да бъде. Доведи го. И виж там да дадеш зоб на конете.

Щом вардянинът излезе, отец Геннадий се втурна до одъра, измъкна едно сандъче, скрито под него, отвори го трескаво и след миг в ръката му се появи пищов. С опитно око на познавач той прегледа чакмака, запрегна кондака и мушна пищова в тайния джоб, пришит от вътрешната страна на широкия ръкав на расото му.

След малко се разнесоха тежки стъпки по чардака. Андрея отвори вратата, стори раболепен поклон и през прага прекрачи турски офицер в пълна униформа. Никога досега игуменът не беше виждал турчин, комуто по-добре да отива униформата — среден на ръст, широкоплещест, строен, напет, той стоеше изправен, а грамадната му сабя подрънкваше о шпорите му. Бледото му умно лице се красеше от тънки черни мустачки, над които светеха две сини и както се стори на игумена, подигравателни очи.

— Керата папаз — изръмжа офицерът, — защо стоиш като кютюк и не се поклониш? Или искаш да ти отрежа ушите, че да запомниш как се стои пред Асан Дервишоглу, дясната ръка на Али чауш?

Смутен, отец Геннадий се поклони пред нечакания гост.

— Прощавай, бей ефенди — каза той, докато мислено се прокланаше за неволните нотки на боязън, които се прокрадваха в

гласа му. — Рядко идват в манастира толкова късни гости...

— А ти... какво? Златото си ли броеше? — Офицерът подритна с крак сандъчето, останало да се подава изпод одъра.

— Аз... такава... — запелтечи игуменът. В сандъчето имаше книжа, които можеха веднага да го пратят на бесилото. — Аз нищо... дрехи...

Десницата му се запромъкна бавно към тайния джоб. Това движение не остана незабелязано за офицера, защото той бързо прекрачи напред и с внезапен жест измъкна скрития в ръкава на свещеника пищов.

— Ти — изсъска той през зъби — така ли посрещаш служителите на падишаха? — Дулото на пищова сега бе насочено право срещу челото на отец Геннадий. — Обърни се към стената! Бързо! Сега прочети си молитвата. На глас, на глас!... И аз да те чувам!

— Ама чакай, бей ефенди — започна игуменът, както беше обърнат към стената, — аз всичко ще ти обясня...

— Какво ще ми обясняваш? — присмя се Асан Дервишоглу. — Ще ми кажеш нещо за онзи чапкънин, твоя приятел Левски, дето са обещани торба грошове за главата му? Или ще си спомниш нещо за времето, когато си носил байрака на баш-хайдутина Илю войвода^[2]? А? Какво ще ми обясняваш?

„Всичко знае — мина през главата на игумена. — И да не беше намерил пищова, моята пак беше свършена. Дошъл е, мръсникът, да ми изпие кръвчицата...“

И като се примири със съдбата си, той зачете на глас „Верую“-то — по-дълга молитва от него не знаеше. Но едва стигна до „Нас ради человек и нашего ради спасение...“ и гласът зад него заповяда:

— Хайде, стига толкова, че ми проглуши ушите. Обърни се пак към мен!

Отец Геннадий се извърна и изведнъж замръзна на мястото си. Офицерът беше изчезнал, аленият фес и сукненият мундир се търкаляха захвърлени на одъра, а прав сред стаята стоеше не друг, а... Левски! Игуменът разтърка очи и пак погледна. Нямахте грешка — пред него цял-целеничък стоеше Дяконът и му протягаше ръце за братска прегръдка.

— Дяконе! Брате Василе! — извика Геннадий, пък се втурна напред и след миг Левски изчезна в мечата му прегръдка.

— Прощавай, Скитник, за лошата шега — заизвинява се Левски.
— Можех ли помисли, че няма да ме познаеш?

— Как да те позная, Дяконе? То и родната ти майка не би те познала!

— Хайде, хайде... Иди сега извикай моя човек, дето е при конете. Той е Димитър Общия. Елате тук, че да се поразговорим.

Пламъкът на вощеницата трептеше над масата и правеше сенките на тримата събеседници да подскачат и се кривят по стената.

— Питаш защо съм кахърен, Дяконе — Генадий поклати лъвската си грива. — Не е от добро, това ще ти кажа. Едно време, когато с тебе развявахме хайдушките байраци по Балкана, всичко беше по-лесно — бягай от потерите, пушкай с шишанетата, викай „Да живей!“. А сега...

Лоши бяха новините, които тази нощ Левски трябваше да чуе от устата на стария си другар. Лани, в 1871-а година, когато беше напуснал София, беше оставил един здрав революционен комитет с десетки верни поборници, обединени около него. Но после всичко се променило.

Али чауш, софийският полицейски началник, бил човек опитен, хитър и умен, умеел да пипа с челичени ръкавици, а когато потрѣбва — и с кадифени. Подушил образуването на революционния комитет и насочил цялото си внимание против него. Своите най-опитни копои (така отец Генадия наричаше полицейските агенти) пуснал по дирите на комитетските хора. Така разкрил скривалището в хана на хаджи Боне на Цариградското шосе, така уловил и поп Миладин от Гурмазово, който бил разносвач на тайната поща. Е, наистина до провал не се стигнало — поп Миладин издържал на мъченията, — но комитетските работи заглъхнали от само себе си.

— Как тъй? — възкликна Левски. — Хем няма провал, хем комитетските работи заглъхнали. Не мога да проумея тая работа.

А работата беше ясна — хората се бяха уплашили. В цяла София се разчуло, че Али чауш е по следите на тайния революционен комитет; разкриването на скривалището и на поп Миладина показало, че полицията този път пипа умело и ловко; мнозина от комитетските люде усещали, че Али чауш е стегнал около тях невидима мрежа с

хиляди очи и хиляди уши. И, разбира се, всичко това накарало и най-преданите на делото хора да се стреснат, да пожелаят да останат в сянка, да изчакат преминаването на бурята. Както става обикновено, първи се отдръпнали от комитетските работи най-предпазливите, най-страхливите, онези, които виждат опасност и тогава, когато тя изобщо не съществува. Заразени от техния пример, последвали ги и мнозина от останалите, още повече когато се разбрало, че този път опасността не е мнима, а наистина е налице. Напразно председателят на комитета Христо Стоянов и секретарят Христо Ковачев, пък и самият отец Геннадий обикаляли от човек на човек — страхът, първичният човешки страх се бил загнездил в сърцата им и задушавал техните пориви. Така дейността на революционния комитет намаляла и малко по малко заглъхнала.

Внезапно Димитър Общи, който бе мълчал през цялото време досега, стовари юмрук по масата и извика:

— Овци! Баби! И тези хора са тръгнали царщина да събарят, да се опълчат срещу султана...

Толкова неочаквано беше това избухване, че за една дълга минута никой не му възрази и в глухата килия се възцари напрегнато мълчание. Отец Геннадий полека извърна очи към Дякона — чакаше да разбере дали и Левски ще се присъедини към тежката присъда на Общия.

А Левски не бързаше. Замислено барабанеше с пръсти по масата и мълчеше, преценяваше.

— Слушай, Димитре — рече най-сетне, без да повиши глас. — Ще ти задам една задача. Да речем, че преминаваш през Стара планина, а насреща ти — пусия. Не можеш да я избиколиш, не виждаш и пролука в нея, за да я преминеш. Е, кажи, какво ще направиш?

— Много просто — отговори, без дори да се замисли Димитър Общи. — Всичко зависи от това, дали съм тръгнал по свои дела или по народни.

— Да кажем — по народни. Бърза вест носиш някъде.

— Е, тогава ясно: ще извадя револвера, ще се втурна напред пък... каквото бог даде.

— Хммм — проточи Левски и прекара пръсти през буйната си руса коса. — Винаги съм ти казвал и сега пак ти повтарям: най-големият ти кусур е припряността. Ти първо действуваш, пък после

мислиш. И ако за други това може да е простено, за тебе, един апостол, не е!

— Как можеш да говориш така, Дяконе? — непресторено се учуди Димитър. — Не сме ли се клели да дадем живота си за делото и за България?

— Така е — търпеливо заобяснява Левски. — Важното обаче е като дадем живота си, наистина да принесем полза на делото и на България. Именно безсмислената смърт е глупост и загуба за делото. Казваш, че ще се хвърлиш срещу пусията, пък каквото бог даде. Е, ще ти теглят куршума. И после? После нито работата ще свършиш, нито вестта ще пристигне, а и от редиците ни един човек ще остане по-малко. Зарар голям, файда — никаква.

— А ти? — разгорещи се Общи. — Ти какво би направил?

— Аз ли? Хм, аз бих се опитал да заобиколя пусията, пък ако видя, че не мога — ще се скрия някъде и ще чакам. Все ще дойде сгоден час да премина.

— А нали вестта е бърза? — не се предаваше Димитър Общи.

— По-добре да стигне със забава, отколкото никак — не се забави с отговора си Дяконът. — Тааа, такава е работата и с комитетските хора. Уплашили са се. Че какво чудно има в това? Този страх е разумен — сам Скитникът казва, че Али чауш е по дирите им и не стои със скръстени ръце. Е, ще почакаат, ще се покрият, пък после с удвоени сили ще заработят за делото.

Отец Геннадий протегна косматата си лапа над масата и стисна десницата на Левски. Рошавата му брада издайнически потреперваше.

— Благодаря ти, Дяконе, от сърце и душа ти благодаря. И аз мислех същото, пък ден и нощ не можех да си отговоря: имам ли право да оправдавам хората, или трябва да ги коря.

— Нищо не е по-лошо от прибързаната присъда — тихо рече Левски. — Щом са си сложили сами главата в торбата, нашите хора не са страхливци, не са овце и баби. Стига... стига страхът да не е по-голям от опасността...

Тримата се умълчаха. Обиден, по детински разсърден, Димитър Общи се отдръпна настрана и се начумери.

— Знам какво е нужно за софийския комитет — прекъсна най-сетне мълчанието Левски. — Трябва им един пример, един хубав урок по смелост, за да разберат, че дяволът не е чак толкова черен...

— И кой ще даде този пример, Дяконе? — с безнадежден глас извика отец Геннадий.

— Аз — спокойно отговори Левски.

— Ти ли? — буйно възкликна Димитър Общи. — Ти, дете и хиляда души да паднат, загубата им няма да се равни и на малкия ти пръст, ти, дете ей сегичка съветваше благоразумие, ти, дете главата ти е оценена на двайсет хиляди гроша и по петите ти са един билюк хрътки...

— Аз — повтори Дяконът. — В нашето дело всеки трябва да си върши работата. А моята работа е да пробуждам хората и да поддържам вярата им!

Една неделя по-късно в софийския конак имаше голямо тържество. Есад паша, мютесариф^[3] на София, уреждаше празненство по случай „сюнет дюйню“^[4] на сина си и по този случай бе изпратил покани до всички първенци на града — турци, българи и иностранци. Всички бяха на масата и пиршеството беше вече в разгара си, когато пристигна един закъснял гост — игуменът на Драгалевския манастир отец Геннадий. А зад него в черни дрехи на манастирски послушник чинно крачеше един русокос и младолик прислужник.

Беше Левски!

Онези измежду поканените българи, които го познаваха, се смръзнаха и онемяха. Левски! Левски, когото диреха под дърво и камък, беше дръзнал да дойде тук, в конака!

Есад паша, който държеше да се показва пред чужденците демократичен и без предрасъдъци човек, настани игумена близо до себе си и му подаде голям стакан с вино.

— Да е жив и здрав синът ти, паша ефенди, да са живи и здрави и гостите ти, поканени и непоканени, които са те почели — тържествено и с хитро искрящи очи произнесе отец Геннадий и пресуши на един дъх стакана.

— Евалла! Машалла! — разнесоха се одобрителни възгласи отвсякъде. Само познаващите Левски българи не смееха да вдигнат очи от масата.

Али чауш, с почервенели от виното уши, се наведе над масата и запита седящия срещу него Христо Стоянов, най-образования

софиянец по онова време и председател на тайния революционен комитет:

— Какво ти е, Христо ефенди? Болен ли си нещо? Целият си побледнял, от платно по-бял си станал.

— А, нищо, Али чауш — едва намери сили да отговори Христо Стоянов. — Едно кокалче от пилето ме задави.

А сякаш нямаше в залата по-спокоен човек от Дякона. Той стоеше прав зад стола на отец Геннадий, прислушваше нему, пък и на околните с това-онова, намираше начин да се усмихне от време на време на познатите си и дори да им смигне весело.

Когато духовете се бяха съвсем разгорещили, случи се така, че Есад паша забеляза хубавеца — прислужник.

— Ей, чоджум, ами ти кой си, бе? — обърна се той към него, но отец Геннадий изпревари отговора на запитания:

— С мене е, паша ефенди. Послушник е в манастира, та го вземам да ми прислужва.

— Добре, добре — каза пашата благосклонно, като повика с ръка Левски при себе си. — Днес е празник и за чорбаджията, и за слугата. Ето ти, чоджум, една чаша, да я изпиеш за здравето на моя син.

Отец Геннадий и Христо Стоянов, пък и останалите българи, замръзнаха. Те знаеха, че Левски е въздържател, че не вкува нито вино, нито ракия и сега с трепет очакваха какво ще се случи.

А Левски се усмихна — едновременно и покорно, и достолепно — и на превъзходен турски език отговори:

— Да е жив и здрав синът ти, паша ефенди, но за виното — благодаря, не пия.

— Защо бе, момче? Ти поне не си правоверен и не си давал клетва пред аллаха за въздържание...

— Така е, паша ефенди, но... Аз, знаеш, обет съм дал за едно дело, колкото угодно богу, толкова и полезно за народа и не подобава да пия. — Дяконът посочи черните си дрехи, уж говореше за посвещение в монашество, но нито един българин не се измами в думите му. — Ще стане чаканото действителност, добри паша, пък аз, ако пия, така и пьян ще пропусна да му се порадвам. — И като се усмихна подкупващо, добави: — Виж, ако речеш от тази сочна баклава да ме почерпиш, честно слово, паша ефенди, цяла тава няма да откажа...

Засмя се на остроумието и находчивостта му пашата, засмяха се и околните, които бяха слушали разменените думи. А Левски получи един голям резен от баклавата, обилно полян със сладък шербет.

По-късно, когато нощта се спусна над София, в двора на конака запалиха огромни огньове и опитни пехливани сплетоха ръце да се борят за развлечение на тълпата. Есад паша покани гостите си да излязат на широките балкони на конака да погледат. Излязоха, а навън — цяло море от народ.

— Поздравявам те, паша ефенди — раболепно се поклони към пашата Али чауш. — Гледай, цяла София е дошла да почете празника ти.

Хитрият полицейски началник този път се беше измамил. Неуловима и невидима, невероятната мъгла за дръзката постъпка на Апостола на свободата бе обходила София и сега людете се бяха стекли да видят своя герой, да го поздравят. И щом големците се показаха на балкона, незапомнен вик „Да живей!“ процепи въздуха. А погледите на повечето хора не бяха отправени към пашата и синчето му, а по-настрана, където един рус перчем се подаваше между тежките мундири и скъпите дрехи.

И тогава стана най-невероятното. Пред очите на цялата тълпа Левски се приближи до Али чауш, до същия Али чауш, който даваше мило и драго, за да залови неуловимия Апостол, и му се примиоли:

— Голяма молба имам към тебе, бей ефенди. Днес е личен празник и всеки се радва. Афидерсън, позволи ми аз пък с твоя пищов да гръмна, мало и голямо да чуе как се празнува в София.

Размътена беше главата на Али чауш и той не се замисли много-много. Откопча кобура, извади лъскавия си револвер и го подаде на игуменовия слуга. И пред смаяните и до възторг възбудени погледи на софиянци Левски изпразни Аличаушовото оръжие във въздуха...

Още на следната вечер тъмни сенки се запромъкваха към Драгалевския манастир — членовете на тайния революционен комитет се събираха при Апостола. И униинето не ги докосна повече.

[1] Т.е. около два метра ↑

[2] Отец Геннадий, известен с прякора Скитникът, е бил близък приятел на Левски. По времето, когато Левски е бил байрактар в четата на Панайот Хитов, отец Геннадий е носил знамето в четата на Илю войвода. ↑

[3] Окръжен управител, управител на вилает. ↑

[4] Мюсюлмански религиозен празник. ↑

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 2 от 1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.